

Çərşənbə axşamı, 22 iyul 1919-cu il, nömrə 231

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Şəşənbə, 23 şəvvalül-mükkərrəm sənə 1337. 22 təmmuz 1919 sənə.

Türk və İslamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiat: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırını səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI DRAMA

Paytaxtıımızda təşkil olunmuş Azərbaycan Yardım Alayı nəfinə *Yardım günüdür*

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti

Çahaşənbə [çərşənbə] günü şəvvalül-mükkərrəm ayının 24-də, iyul ayının 23-də 1919-cu ildə yardım günü münasibətilə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq türk məşahiri-üdəbasından [məşhur türk ədəb-lərindən] mərhum Namiq Kamal bəyinin əsəri:

“Vətən yaxud Osmanlı müharibəsi”

Bu faciədə göstəriləcəkdir:

Rus-Osmanlı müharibəsi əsnasında rus-Romaniya əsgərləri ilə türk əsgərlərinin vuruşması, dəhşətli top atəşləri, türk şəfqət bacılarının müharibədə igidlikləri və həmin təməşədə yeni Azərbaycan əsgəri musiqi dəstəsi ilə bərabər Yardım Alayının əsgərləri türk zabitanı komandası altında iştirak edəcəklərdir. Birinci pərdədə milli hərbi nəğmələr oxunacaqdır.

Müqəddəs məqsəd üçün verilən işbu tamaşada möhtərəm camaatımızın isbati-vücut [iştirak] etmələrinə əminiz.

Heyəti-idarə 5449

AZƏRBAYCAN

22 iyul 1919-cu il, nömrə 231

<p>Yeni Açıq Olan Məhmanxana</p> <p>32 təmiz nömrələrə sahibdir. Məhmanxanada ancaq qonaqlara məxsus təamlar hazırlanır. Nömrələrin qiyməti adidir.</p>	<p>375</p> <h2 style="text-align: center;">SABUNÇU İSTEHLAK CƏMIYYƏTİ “EL DÜKANI”</h2> <p>Bununla öz üzvlərinə elan edir ki, həmin iyul ayının 22-də cümə günü səhər saat 1-də Sabunçu Ali-ibtidai məktəbi binasında (1-ci polis idarəsi qarşısında) cəmiyyətin ümumi iclası təyin olunubdur.</p> <p>Müzakirə ediləcək məsələlər:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 1917 və 1918[-ci] illərin hesabına baxılıb və təsdiq olunması barəsində; 2) Yeni idarə heyəti seçilməsi barəsində; 3) İclasda qaldırılmalı biləcək məsələlər. <p>Qeyd: İclas ikinci dəfə olduğuna görə, hər nə qədər üzv olmuş olsa, iclas qanuni hesab olunacaqdır.</p> <p style="text-align: right;">Heyəti-idarə 5449</p>
--	--

<p>Şəvvalül-mükkərrəm sənə 1337</p> <p>22 təmmuz 1919 sənə</p>	<p>17 İyul 1919-cu il</p> <p>22 İyul 1919-cu il</p>	<p>22 İyul 1919-cu il</p> <p>22 İyul 1919-cu il</p>
---	--	--

Yeni Açıq Olan Məhmanxana

32 təmiz nömrələrə sahibdir. Məhmanxanada ancaq qonaqlara məxsus təamlar hazırlanır. Nömrələrin qiyməti adidir.

375

SABUNÇU İSTEHLAK CƏMIYYƏTİ “EL DÜKANI”

Bununla öz üzvlərinə elan edir ki, həmin iyul ayının 22-də cümə günü səhər saat 1-də Sabunçu Ali-ibtidai məktəbi binasında (1-ci polis idarəsi qarşısında) cəmiyyətin ümumi iclası təyin olunubdur.

Müzakirə ediləcək məsələlər:

- 1) 1917 və 1918[-ci] illərin hesabına baxılıb və təsdiq olunması barəsində;
- 2) Yeni idarə heyəti seçilməsi barəsində;
- 3) İclasda qaldırılmalı biləcək məsələlər.

Qeyd: İclas ikinci dəfə olduğuna görə, hər nə qədər üzv olmuş olsa, iclas qanuni hesab olunacaqdır.

Heyəti-idarə 5449

Şəvvalül-mükkərrəm sənə 1337

22 təmmuz 1919 sənə

“Azərbaycan” qəzetinin 231-ci nömrəsinin 1-ci sahifəsi

İanə olunarsa, kamali-məmnuniyyətlə qəbul olunub və ianə verənlərin əsası [adları] qəzetələrdə yazılmaqla bərabər, təşəkkürdə bulunacağız. İanələr isə tamaşa günü teatronun kassasında qəbul olunub və qəbzlər veriləcəkdir.

Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

Müdiri-məsul: Müseyib bəy Axıcanlı; baş rejissor: A[bbas Mirzə] Şərifzadə; məsul: X[əlil] Hüseyinov; müdir: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyəti Maarif naziri əmrnaməsi

Təmmuz, sayı 314

İşbu təmmuzun 25-dən etibarən Bakı İkinci Edadi məktəbi müdiri Nikolay Petroviç Popova 15 günlük məzuniyyət verilmiş və onun müvəqqəti vəzifəsini ifa etmək həman məktəbin müəllimi Aleksey Kuzmiç Qonçarova vəgüzar olduğu [tapşırıldığı] ümumən elan olunur.

*Əslinə qol qoydu Maarif naziri:
Qaplanov*

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

17 təmmuz iclası

Nəsim bəy Yusifbəyli (Rəisi-vükəla) – Möhtərəm məbuslar! Qarabağ hadisə-

tının təfsilatından sizə ərz etməyəcəyəm. O vüquat [hadisələr] ki, orada olub, mən güman edirəm siz onun təfsilatını burada söyləyən yoldaşlarınızdan eşitmişsiniz. Onları təkrar etməyi mən öz tərəfimdən və hökumət namından [adından] artıq bilirəm.

Sizin yoldaşlarınızdan dörd nəfərini, sizə məlumdur ki, hökumət vüquatdan sonra Qarabağa göndərdi, onlar orada olan vüquati öyrəndikdən sonra gəlib sizə ərz etdilər. Mən bir şeyi ərz etmək istəyirəm. Məttəssüf [təssüf ki], o dokladlar ki burada sizə söylənilirdi, onlarda ifrat və təfrit [mübaligə; kiçiltmə] vardı. Bir tərəfdən verilən dokladda səy edilmişdi ki, Qarabağda vəqə olan hadisələrdə kimsə günahkar olmadığı göstərsin. Digər tərəfdən sizə ərz olunan dokladdan məlum olurdu ki, guya orada iki növ adamlar vardır: birisi zalım, o birisi məzlum. Zalımlar onlardır ki, orada olan məzlumlara son dərəcədə zülüm etmişlər. Zalım müsəlmanlar, məzlumlar isə ermənilər olduğu göstərildi. Ermənilər tərəfindən heç bir hərəkət vəqə olmamış kimidir.

Heyətin erməni əzası [üzləri] tərəfindən təqdim olunan məruzədə hər bir xüsusda səbəb axtarılmışdır və səbəb göstərmişlər ki, guya iki nəfər əsgəri ermənilər tərksilah etmişlər. Əlbəttə bu öylə böyük bir məsələ deyil, bunun da səbəbi varmış. O da bu imiş ki, müsəlmanlar tərəfindən bir erməninin tapançası alınmış imiş. Digər tərəfdən Qayıbalı kəndi dağılmış. O kənddə gördüklərini təfsirlə həzin kartinalar, dəhşətli mənzərələr təsvir edirlər. Amma həman məruzədə söylənməmişdir ki, Qayıbalı kəndində olan müsəlmanların da evləri dağıdılmışdır. Dok-

ladda bu barədə heç bir söz söylənməmişdir ki, bütün müsəlman ailəsi dağılmış, iki arvad məqtul [qətl edilmiş halda] tapılmışdır.

Bunu ərz etmək istəyirəm ki, dokladlar öylə bir tərzdə yazılmışdır ki, bir tərəfdən müdafiə, digər tərəfdən hücum edilir. Bir tərəf müqəssir görülərək, digər tərəf özünü təqsirsiz göstərmək istəyir.

Qarabağa göndərilən heyətdən əsl məqsəd bu deyildi. Məqsəd o idi ki, cinayətin üstü açılıns və günahkarlar tapılıns.

Çubaryanın dokladına Məclisi-Məbusan üzvlərindən birisi təqsirnamə adı verdi. Burada yəni bir məqsəd var. Məqsəd günahkarları tapmaq deyil, general-qubernatoru təqsirləndirməkdir. Həqiqətən general-qubernatorunda günah varmı və ya yoxdur – bu böyük bir məsələdir. Bu xüsusda hökumətin fikrini ərz etmək istəyirəm.

Əlbəttə, bilirsiniz ki, son zamanlarda Zaqafqaziyada qırğınlar olduğu zaman onda məhəlli [yerli] hökumət məmurlarının əli olmuşdur. Əlbəttə, burada da nəzərə gəlir ki, kənd dağılmış, arvad-uşaq ölmüş, bunda general-qubernatorun da əli olmuşdur. Əgər qubernator həqiqətən talançı və məqsədi də talan düzəltmək olsa idi, o zaman buna müsaid [uyğun] bir zəmin axtarardı. Baxıb görəlim, o vaxt ki, Qarabağda bu hadisə vəqə olmuş, o buna müsaidmidir və ya deyildir? Bütün Qarabağ yolları köçərilərlə dolu olan bir zamanda talan fikrinə düşmək dəlilik olardı. Çünki o öylə bir zaman idi ki, həqiqətən böylə bir iş görmək onda bütün köçərilərin həyatını təhlükə altında buraxardı. Bunu şübhəsiz ki, gene-

ral-qubernator nəzərə almaya bilməzdi.

İkinci, əgər məqsəd yalnız talan qurmaq idisə, məgər general-qubernator başqa yer tapmazmı idi ki, orada qursun? Öylə gərək Avropa nümayəndələrinin, ingilis və Amerika nümayəndələrinin gözü qabağında qura idi ki, gəlib o meytillərin şəkillərini görsünlər və rəsmlərini alıb aləmə bildirsünlər. Yenə deyirəm, general-qubernator talan qurmaq istəsəydi başqa bir yer tapardı. Əgər general-qubernator istəsə idi bütün Yevlaxdan Şuşaya kimi öylə bir poqrom yapa bilərdi ki, bütün Qarabağ atəş içində qalardı. Əgər məmurlarda sui-niyyət olsa idi əlbəttə böylə edərdilər. Bilirsiniz, general-qubernatorun bunu edə bilmək qədər qüvvəti və nüfuzu vardır.

Görürsünüz ki, burada sui-niyyət olmamışdır. Əgər olsa idi bu hadisə iki şeydən baş verə bilirdi.

Əvvəla, general-qubernator gərək divanə ola idi. Çünki əqli başında olan şəxs Şuşanın iki verstliyində poqrom qayırmazdı. Yoxsa ayrı səbəbi yoxdur.

İkinci isə o adam xain olmalı idi. Çünki həmin poqromdan Azərbaycan camaatının, istər müsəlman, istər ermənidən olsun, bütün Azərbaycan əhlinin canı və malı tələf olmaq təhlükəsi vardır.

Qayıbalı kəndi bütün sarsıldı. Orada iki yüz adam tələf olmuşdur. Zaqafqaziyanın halı bu saat öylədir ki, doğrudan da 200 adam nəzərə bir şey gəlməyir. Lakin Şuşada Qayıbalı kəndinin poqromu bir cinayətdir, bir dəlilikdir. Deyilə bilər ki, Xosrov bəy eyi və ya fəna adamdır. Mən onu tanıyıram. Lakin heç bir kimsə ona xain deyə bilməz. Çünki şübhəsiz ki, bir xəyanətlik yoxdur. Poqrom barəsində

general-qubernatorun heç sui-fikri və sui-qəsdı olmamışdır.

Sonra dokladların birisində yeni tən-zim olunmuş Azərbaycan əsgərlərini də müttəhim etmək istəyirlər. Mən deyirəm, hər yerin əsgərləri arasında, o cümlədən Azərbaycan əsgərləri içərisində də ola bilər fəna adamlar tapılsın. Bu bir təəccüblü şey deyildir. Özünüz görürsünüz ki, mənəm məyyətimdə bulunan iki nəfər əsgəri cinayət yaptıkları üçün boğazından asdılar. Ola bilər onlar bütün mövcudiyətimizi müdafiə edirlər. Lakin cinayətə görə onları da asdılar. Söyləmək ki, Qarabağ əsgərləri nizamı pozub cinayət yapmışlar, bu, mümkün deyildir, yalandır.

Səslər – Yalandır... Biz qoymarıq... Rədd edirik...

Nəsib bəy - İnsafı olan təsdiq edər ki, bizim ərkani-hərbimiz [qərargahımız] erməni məzlumları üçün bir mərcə [müraciət yeri] olmuşdur. Hər kəs orada həyatının təmində olduğunu görürdü. Şuşada əsgərlərimiz asayışı təmin və təcrid [bərpa] etməyə çalışmışlardır. Mən böylə əsgərlərlə başqa şey deyil, yalnız iftixar edirəm. *(Alqış)*

Deyirlər, nə üçün əsgərlər vüquatın qarşısını almadılar və Qayıbalı kəndini mühafizə etmədilər?

Möhtərəm əfəndilər! Əvvəla vüquatın necə olduğunu bilməyirlər. Camaat bir-birini yemək istəyir. Şuşa od içində yanır. Əgər bütün Qarabağ alovlandı idi, iş qayət fəna olardı. Orada öylə bir qüvvət olmalı idi ki, bu təhlükənin qarşısını alsın. Əlbəttə, az qüvvətimizi parçalayıb kəndlərə yollaya bilməzdik. Əgər getmək istəsəydi belə məlum deyildi ki, o kənd

dostmudur, ya düşmənmidir. Bilməyirdik ki, o kənd əsgərlərin arxasından tüfəng atacaqlarmı, ya atmayacaqlarmı.

O işi ki, əsgərlərimiz orada edibdir, oraya gələn adamları mühafizə edib müdafiə etmişlər, yedirib-çırmışlar. *(Alqışlar)* Biz biliriz ki, başqa əsgər böylə hörmətəkarənə hərəkətdə bulunammazlar. O səbəbə əsgərlərimizlə iftixar edirəm. *(Alqışlar)* Az bir zamanda yetişmiş əsgərlərimiz, isbat olundu ki, disiplina (nizam) saxlayırlar. Bir sözlə, demək olar ki, əsgərlərdə və Sultanovda günah yoxdur.

Hər halda bir kənd məhv olmuşdur. Şəfi bəy Rüstəmbəyov öz nitqində dedi ki, Şuşada ufaq vüquat olmuşdur. Qayıbalı kəndinin vüquatu ufaq görünürsə də, filhəqiqə [doğrudan da] Bakı əhvalatından, Şamaxı, Nuxu, İrəvan, Zəngəzur və Naxçıvan hadisətindən daha ufaq isə də, amma məəttəəssüf ufaq olması ilə bərabər, çox böyük rəzalətdir və bütün Zaqafqaziya müsəlmanlarını ləkələyən vüquatdır.

Nə olmuş? Üç-dörd yüz arvad-uşaq məhv olub getmişdir. Keçmiş zamanlarda qonşular arasında heç böylə vüquat olmamış, qədimdə arvad və uşaqlara əl vuran olmazdı. Şimdi kəndilərini kişi hesab edənlər silahsız və pənahsız arvad və uşaqları məhv edirlər. O səbəbə istiqlalıyyətimiz üçün bu kimi cinayətlərin önünü almaq lazımdır.

O böyük günah nədir? O günah – ya Ermənistanda, ya Azərbaycanda kimsə canilərin əleyhinə qalxıb onlara tənbeh etməmişdir.

Əfəndilər! Demək olmaz ki, İrəvanda və Ermənistandakı müsəlmanlar köylərində Qayıbalı kəndindən əskik işlər və

faciələr olur. Bunlar həpsi bir-birinə əvəz yapmaq deməkdir. Məncə canilərə mütəlq tənbeh etmək lazımdır.

Bu işləri; Ədliyyə nazirinə, tamamilə təftiş, layiqi ilə təhqiq etməsi və canilərin cəzaya çatdırılması haqqında əmr olmuşdur və komissiya seçilmişdir.

Başqa yollar da vardır ki, hökumət təvəssül [müraciət] etmişdir, onları da unutmamışdır. Bu yollardan birisi Qarabağ əhalisi nümayəndələri ilə bilavasitə bir çox məsələləri həll etmək təşəbbüsüdür. Buna iqdəm edilmişdir [addım atılmışdır]. Altıncı erməni syezdi [qurultayı] çağırılmışdır. Oradan nümayəndələr gəlib hökumətlə müzakirə edirlər. Arada bir o qədər şey qalmamışdır. İşlər sülh ilə həll olur. Orada sizin istiqlalıyyətinizi Qarabağ ermənilərinin hamı olmasa da, dörd-dən üç hissəsi Sülh Konfransına qədər etiraf edib kəndilərinin Azərbaycanda olduqlarını hiss və dərk edərək, özlərini Azərbaycan təbəəsi elan etməyə qərar verirlər.

Bundan əlavə, başqa yerlər də daha vardır. Azərbaycanda da, Ermənistanda da bir çox cinayətlər vəqə olub, olmuşdur. Bunları gözlə görmək və təhqiq etmək üçün millətlər nümayəndələrindən ibarət bir komissiya təşkil etmək mümkündür. Və hökumət də böylə bitərəf bir komissiyanın təşkilinə qərar verib erməni hökumətinə təklif etmişdir ki, 2 əza [üzv] bizim Parlamandan, 2 əza erməni Parlamentindən, 2 nəfər bitərəf adamlardan, məsələn ingilis və ya İtaliya nümayəndələrindən bir heyət gəlib həmi Qarabağ hadisətini, həm də Ermənistanda vüqu bulmuş və bulmaqda olan hadisəti öyrənsinlər, Azərbaycanda yaşayan er-

mənilərin və Ermənistanda yaşayan müsəlmanların halını təftiş etsinlər. Azarı təyin etsinlər ki, dəvası tapılsın. Çünki azar tapılsa, dəvası tez tapılar. Ona görə mən təvəqqe edərdim ki, tezliklə iki nəfər nümayəndənizi intixab edəsiniz. Ermənistan da razı olmuşdur. Komissiya gedər, təftiş edər.

İştə, hökumətin tədbiri və fikri. Ola bilər ki, bu tədbirləri tənqid edənlər olsun və razı olanlar da olsun. Amma bir şeyi ərz edərdim. Talan harada olursa olsun hökumət onun əleyhində olacaq və poqrom qayıranlara ciddi cəza verməyə tərəfdardır. Əgər hökumət bunu yapa bilməzsə, bir dəqiqə iş başında qalmaz, qala da bilməz. *(Alqış)*

Bundan sonra iki təklif varid olur:

1) Erməni fraksiyonları təklifi:

Azərbaycan Parlamanı Parlaman üzvlərindən mütəşəkkil heyətin məruzəsini və Rəisi-hökumətin Qarabağda iyul ayının əvailində [əvvəllərində] vüqu bulmuş olan hadisələr xüsusundakı bəyanatını dinləyərək arzu edir ki, hökumət tərəfindən məzkur [deyilən] hadisət münasibətilə general-qubernator məmuriyyətinədən kənar olmaq şərti ilə istintaq təyin edilərək müqəssirlər, kim olursa-olsun mənsəb və məmuriyyətinə baxmayaraq, təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınsın.

2) “Müsavat”ın təklifi:

Qarabağ hadisəti haqqında hökumətin bəyanat və məlumatını dinləyərək və hökuməti-məhəlliyə [yerli hökumət], xüsusən general-qubernatorun əməl və fəaliyyətində heç bir qanunsuzluq əlaməti görməyərək, Məclisi-Məbusan bu hadisənin təsviyəsi [aradan qaldırılması] üçün

hökumət tərəfindən ittax olunmuş [gö-rülmüş] tədbirləri təsviblə [bəyənməklə], növbədəki məsələlərin müzakirəsinə keçir.

Birinci təklifin lehinə ancaq ermənilər səs vermişlər. Sosialistlər səs verməmişlər və əksəriyyət əleyhinə səs vermişdir. İkinci təklifin əleyhinə ermənilər və lehinə əksəriyyət səs vermişdir. Sosialistlər bu təklifə də rəy verməmişlərdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz teleqrafı)

Kolçak arxasında

Samaradan xəbər verirlər ki, Ağ qvardiya qəzetələri Kolçak ordusu arxasında üsyan başladığı xəbərləri ilə doludur. “N. Z.” qəzetəsi bolşevik dəstələrinin əməliyyatı şiddətləndiyini xəbər verir.

General Yudenic

“Deyli meyl” qəzetəsi yazır ki, general Yudenic ərzaq işlərindən, mühimmatı-hərbiyyədən, dərmandan korluq çəkir. Saldatlara məvacib verməyə pul yoxdur.

Arxangelsk cəbhəsində

Dvinskədən verilən xəbərlərə görə “Mançester qardian” yazır ki, Arxangelsk cəbhəsində mübarizə ağırlığını tamamilə ingilis əsgərləri öhdəsinə salmaq mümkün deyildir. Rus dəstələri müşkülətli öz öhdələrinə götürməlidirlər.

Amerika əsgərləri

Liondan xəbər verirlər ki, Arxangelsk cəbhəsində olan Amerika əsgərləri mü-

həndis dəstəsindən başqa hamısı geri dəvət edilmişdir.

Trotski Denikin haqqında

Trotski demişdir ki, biz qış fəslinə qədər Denikinlə qurtarmalıyıq. Müharibəni yavaş-yavaş etmək olmaz. Birdən hərəkət edib Don və Şimali Qafqaziya əksinqilabını məhv etmək lazımdır.

Ukraynada

Kiyevdən xəbər verirlər ki, kəndlilər təzə taxılı bolşeviklərlə təqsim etmək [böl-mək] istəyirlər. Könüllülərin ədədi hər gün artır. Kəndlilər Denikin əleyhinə əsgər cəm edilməsini tələb edirlər. Bessarabiyada narazılıq müşahidə edilir. Qırmızı Ordu Vapnyarka tərəfdə hücumla başlamışdır. Yampol tərəfdə bir çox kəndlər işğal edilmişdir. Yekaterinoslav quberniyasında 7 volost [nahiyə] öz xahişi ilə Qırmızı orduya 87 min pud taxıl cəm etmişdir.

İngiltərədə tətillər

Lankəşir fabrikaçıları əmələlərinə həftədə 48 saatlıq iş və məvaciblərinin 25 faiz artırılmasını təklif etmişlərdir. Əmələlər isə 46 saat işə və 25 faiz məvaciblərinin artırılmasına razılıqlarını vermişlərdir. Hələlik bu barədə olan danışıq heç bir nəticə verməmişdir.

Alman gəmilərinin qərqi ətrafında

London – Tursodan xəbər verilir ki, şənbə günü günorta zamanı Almaniya gəmilərinin birində bayraq qalxılmışdır. Bu bayrağın qalxılması paroxodların qərqi edilməsinə bir əlamət idi. Gəmi tayfaları [ekipajı, heyəti] lodkalara minib kənara çıxmaq istəmişlərdir. Fəqət gözətçi bun-

ları atəşə tutmuş, atəşə məruz qalan Almaniya bəhriyyunları [matrosları] kəndilərinə suya atıb üzərək kənara çıxmışlardı.

Almaniya hərbi gəmilərinin qərqi edilməsi böyük əndişələrə səbəb olmuşdur. Admiral ser Siprian Bric və Lord Sidenhem bəyan etmişlər ki, gəmilərin qərqi edilməsi əmri Berlindən alınmış olmalıdır. Ser Persi Skott demiş ki: “Biz buna layiqiz. Alman matroslarına biz inanmışdıq. Admiral idarəsini artıq dərəcə təhmətləndirirlər. Zira, gəmiləri bitərəf bir yerə götürdüyü halda tayfalarını dəyişdirib ingilis bəhriyyunları qoymamışdır. Bəziləri bu zəndədirlər ki, bu gəmilərin qərqi edilməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Zira, böyləliklə Müttəfiqlər arasında bu gəmilərin təqsimindən [bölünməsinə] dolayı qalxa biləcək ixtilaf yatırılmış olur. Yalnız işin bu cəhəti fənadır ki, gəmilər ingilis flotu mühafizəsində ikən qərqi edilməməli idi.”

Amerika və Yaponiya

Amerikanın Ərzaq komissarı demişdir ki, gələcəkdə Amerika heç bir müharibəyə kömək etməyəcəkdir. Amerikanın şüarı budur. Hərgah Avropa işləmək istəməyirsə, qoy acından ölsün. Onun rəyinə görə, Avropada əmələ saatının əskildilməsi və məvaciblərin artırılması Avropanın müflisliyinə və aclığına bəis olacaqdır. Hərgah Amerika əmələləri gündə 15 saat işləyəcək olarlarsa, o zaman Köhnə Dünyanı doyuzdura biləcəkdir. Fəqət bunu Yeni Dünya – Amerika etməz. Ona görə də, qət eyləmişdir ki, işləməyənlər acından gəbərsin. O ki qaldı, bolşevik hədəsinə, amerikanların rəyincə Avropaya ərzaq vermədiyi kimi, Rusiyaya da ver-

məzsə, o zaman bolşevizm xətrəsi [təhlükəsi] özü-özündən bərtərəf olar [aradan qalxar].

İtaliyada inqilab varmı?

Tiflisə varid olmuş [gəlmiş] olan İtaliya ordusu nümayəndəsi demişdir ki, İtaliyada inqilab var deyə şayə olan [yayılan] xəbərlər həqiqətə müğayirdir [ziddir]. Bu günlərdə xüsusi surətdə İtaliyadan gələn müxabirələrə [xəbərlərə] istinadən bu şayələr buraxılırsa da, fəqət o müxabirələrdə inqilabdan bir kəlmə də olsun bir şey bildirilməyir. İtaliya nümayəndəsi İtaliyanın bəzi yerlərində tətillər olduğunu inkar etməyir və deyir ki, bu tətillər iqtisadi nöqtəyi-nəzərdəndir. Bu tətildən heç bir siyasi məqsəd gözlənməyir. İtaliya üçün bu, adi bir şeydir.

Bolşeviklərin məlumatı

Moskva - Kovel səmtində bizim hissələr düşmənləri Kriçinski mövqifindən [stansiyasından] çıxarmışlardır. Voloçisk səmtində zirehli qatarın müavinəti ilə bizim qitəatımız [hərbi hissələrimiz] düşmənləri Voloçiskdən çıxarıb, iki top, iki pulemyot qənimət və 60 nəfər də əsir alınmışdır. Düşmənlər ricət edərəkən [geri çəkildikən] öz silahlarını buraxırlar.

Kamenets-Podolski səmtində bizim hissələr tərəfindən Vetuşkovo mövqifi işğal edilmişdir.

Yekaterinoslavın işğalı

Kiyev - (rəsmi) “Bu gün Qırmızı qoşunlar tərəfindən Yekaterinoslav şəhəri işğal edilmişdir.”

*Ukrayna İcra Komitəsi sədri:
Rakovski*

Moskva - Sterlitamak və Zlatoust[ov-ka] dairəsində bizim qoşunlar irəliləyirlər. Düşmənlərdən bir zirehli qatar alınmışdır. Qoşunlarımız tərəfindən Borisoglebsk işğal edilmişdir. Kazak və Zelyonni ordu bütün cəbhə boyu ricət edirlər [geri çəkirlər].

Şura Rusiyanı abluka

Lion - Beşlər Şurası Rusiyanın bundan sonra da abluka edilməsi [blokadaya alınması] məsələsini müzakirə etmişdir. Təklif edilmişdir ki, icazəsiz Fin boğazından heç bir kimsə buraxılmasın. O ki, qaldı Qara dənizə, təklif edilmişdir ki, Müttəfiqlər rəsmən oranı abluka etsinlər. Deyirlər ki, Amerika Rusiyanın abluka edilməsinə ziddir. Zira, Müttəfiqlər bolşeviklərlə həli-hərbdə [müharibə şəraitində] olmadıqlarından heç bir vəchlə abluka edilməməlidir. Amerika nöqtəyənəzəri qətiyyənlə anlaşılınca yəqin məsələ təxirə salınmışdır. Zənn edilir ki, Vilson da Rusiyanın abluka edilməsinə zidd olacaqdır. Zira, bu iş beynəlmiləl qanuna müğayirdir [ziddir].

Çerniqov - Cənub cəbhədən gəlmiş olan tovarışlar [yoldaşlar] xəbər verirlər ki, Denikin ordusunun arxasında Denikin quldurlarının hərəkətindən tənqə gələn camaat üsyan qalxmışdır. Denikinçilər arxada üsyanı yatırmaq üçün cəbhədən arxaya qoşun yeritməyə məcbur olmuşlardır. Kazakların içində həyəcan vardır.

Müsəlmanlarda inqilab ruhu

Kazan - Ufa quberniyasından gələn xəbər verirlər ki, müsəlmanlar içində getdikcə inqilab ruhu artır. Müsəlmanlar Şu-

ra Hökumətinə mükəmməl etibar edirlər.

Kiyev - Jmerinskidən gəlmiş olanların rəvayətlərinə görə, Qaliçyada inqilab hərəkəti artır. Qaliçyada hər gün əmələ və kəndçilər arasında üsyan qalxır.

Almaniyada

Dünən Manheyimdə dəhşətli həyəcan var idi. Mağazalar və xüsusi evlər qapanmışdır. Qoşunlar əhalinin qışlalara [kəzarmalara] girməsinə mane olmuşdur. İyirmi nəfər ağır surətdə yaralanmışdır. İki yüz nəfər həbs edilmiş, bütün teatrolar və sair təfərrücgahlar [gəzinti yerləri] qapanmışdır. Bu gün şəhərin müxtəlif yerlərində atışma davam edirdi. Spartaklar həbsxana və polis imarətinə hücum etmək istəmişlərsə də, müvəffəq olmamışlardır.

3 milyard Nikolay parası

İnqilabdan əvvəl Amerikaya sifariş edilmiş olan 3 milyard Nikolay parasını admiral Kolçaka təslim etmişlərdir. Bu paraların Amerikada qalmasına bolşevik inqilabı səbəb olmuşdur.

Xarkov[un] süqutuna dair

Novorossiyskdən xəbər verilir ki, bolşeviklər Xarkov tərəfinə külli qüvvə və qoşun göndərmişlərdir. Dabrovollər kəşçiləri bolşeviklərin Xarkovun 15 verstliyinə yetişdiklərini kəşf etmişlərdir. Dabrovollər şəhərin təxliyəsinə şüru etmişlərdir [başlamışlar]. Xarkovun yenidən bolşeviklər tərəfindən saatbasaat işğalı gözlənilir.

Yəhudi talanı

Dabrovollər Yekaterinoslavı işğal et-

dikləri zamanı yəhudi talanı tərtib vermişlərdir. Bir çox yəhudilər qətl edilmişlərdir.

Cəbhədə

İyul ayının 16-da Batum iskaləsində ləngərəndaz olan [ləvbər salmış] gəmilərdən birisi bir radio teleqrafı tutmuşdur. Bu xəbərdə bolşeviklər tərəfindən öz ştablarına bildirilir. Xəbərdən anlaşılır ki, hal-hazırda Xarkov dabrovollərin əlindədir. Dabrovollər bu tərəflərdə geniş miqyasda hücum keçmişlərdir. Yenə həman teleqrafda denilir ki, Dabrovollər ordusunun cəmlənməsi qurtarmışdır. Yaxın bir zamanda onların hücumu keçəcəkləri zənn edilir.

Bolşeviklərin flotu

Bolşevik radiosunun məlumatına görə, hal-hazırda Kronştadt iskaləsində 4 ədəd drednot dayanmışdır. İki ədəd kiçik drednotlar vardır. Orada bir çox xırda gəmilər də durmuşdur. Bolşeviklərin məlumatına görə, bu gəmilərin həpsi müharibəyə hazırdırlar. Petroqrada yanında “Admiral Makarov”, “Bayan” və “Boqa-tır” kruvazərləri [kreysərləri] durmaqdadır. Bunlardan əlavə, həman yerdə bir çox minonos və sualtı qayıqları vardır. Bolşeviklərin bu müxaribəsində [xəbərində] bu günlərdə ingilislər tərəfindən qərq edilən “Oleq” kruvazərindən sükut ilə keçirilir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Rusiya məsələsi

Sülh Konfransı üzvlərinin əqidəsinə görə, Rusiya məsələsi Sülh Konfransında

avqust ayının axırlarında müzakirə ediləcəkdir. Məsələ böylə qoyulur:

1) Rusiyanın böyük Avropa müharibəsində iştirakı və London müahidənəməsinə [sazişini] imza etməsi;

2) Brest-Litovsk sülh müahidənəməsinin Rusiyanın Müttəfiqlərlə bağladığı müahidənəməni pozması;

3) Rusiyanın şimdiki halı və onun vəzifəsi;

4) Müttəfiqlərə müavinət etməyə səy edən, sabiq Rusiyada yeni təşkil edilmiş cümhuriyyətlər;

5) Almaniya və müttəfiqlərinə müavinət etməyə kuşis edən [çalışan], sabiq Rusiyada təşkil edilən yeni cümhuriyyətlər;

6) Rusiyanın gələcəyi.

Almanlar tərəfindən imza edilən sülh müahidənəməsində almanlara aşağıdakı güzəştlər olmuşdur:

1) Ən yaxın bir zamanda Almaniya Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] daxil ediləcəkdir;

2) Yuxarı Sileziyanın Almaniyaya, yaxud Lehistan [Polşaya] mülhəq olması [birləşməsi] barəsində rəyi-amma [referendum] müraciət ediləcəkdir;

3) Almaniya ordusu üç ay müddətində 300 min nəfər miqdarında olacaq, sonra tədricən əskiləcək və nəhayət 10 min miqdarında olacaqdır;

4) Lehistanın sərhədi məsələsinə gəldikdə, Dansiq azad bir şəhər elan ediləcəkdir;

5) İadəyi-Xəsərat [zərərlərin ödənilməsi, kompensasiya] Komissiyası alman millətinin xəsarəti haqqında Müttəfiqlərin təbəəsi kimi müdafie etməlidir;

6) Almaniyaya ixtiyar verilir ki, müahidənəmə imzasından 4 ay sonra iadəyi-

xəsərət barəsində nə üsul ilə hərəkət edəcəyini təklif etsin; Almaniya özü istədiyi plan ilə xəsərəti ödəyə biləcəkdir;

7) Elzas-Loren, Saar hövzəsi, Almaniya bəhriyyə [donanma] qüvvəsinin əskilməsi və məxlu [taxtan salınmış] imperatorun beynəlmiləl məhkəməyə verilməsi kimi müahidənamə maddələri təbdilsiz [dəyişməz] qalmışdır.

TÜRKİYƏDƏ

Məlumdur ki, Versal Sülh Konfransı na Türkiyə Hökuməti tərəfindən təyin edilib də Parisə göndərilən heyəti-sülhiyyə rəisi [Damad] Fərid paşa konfransa 17 həziran [iyun] tarixi ilə bir nota verib, Türkiyənin Etılaf [Antanta] dövlətlərinə qarşı bir düşmənliliyi olmadığı və ancaq Almaniyanın əlində bir alət olaraq müharibəyə daxil olduğu və bəzi uyğunsuz və nizamsız halların məsuliyyəti hazırkı hökumətə aid olamayacağı sərd edilmişdir [meydana atılmışdır]. Fərid paşanın bu notasına qarşı Konfrans cavab verib, sərd edilən mütaliələri [fikirləri] rədd etmişdir. Məzkur [haqqında danışılan] rədd notasında denilir ki:

“Müttəfiq və müştərək dövlətlər məclisi Türkiyədə hökuməti-hazirə, sələfləri tərəfindən təqib olunan siyasəti təqbih etdiyində [pislədiyində] heç şübhə etməyirsə də; millət, başlarında bulundurduğu başçıları hərəkətindən və siyasiyatından məsuldur. Türkiyə heç bir üzrü olmaqsızın Etılaf dövlətlərinə təərrüz [hücum] etmiş və məğlub olmuşdur. Bu səbəblə Türkiyə imperatorluğunu təşkil edən əqvami-müxtəlifənin [müxtəlif xalqların]

müqəddəratını tənzim etmək vəzifeyi-müşkiləsi [çətin vəzifəsi] qaliblərə aiddir və Müttəfiq və müştərək dövlətlər bu vəzifəni əqvamın arzularına müvafiq bir surətdə ifa etmək istəməkdədirlər.”

Bu cavabdan bəhs edən İstanbul qəzetələrindən “Yeni qəzetə” şu yolda mütaliəsini söyləməkdədir:

“Hər halda bu cavab bizim üçün bir bayram hədiyyəsi deyildir, bir bayram ərafəsidir. Bizi dərin düşündürməlidir. Lehimizdə hasil olduğunu bir dizi irəliyə sürdüyümüz cərəyanların bu vəsiqə – Sülh Konfransının bu müsbət cavabı üzərində təsiri nədir?”

Bizi fəzlə nikbinliyə sövq etmək, həqiqəti olduğu kimi bildirməmək, tanıtmamaq, ovutmaq – zənn edərsək, bu millətə tamam dostluq sayılmaz. Həqiqətini biləlim ki, yəs və inkisara [ümitsizlik və məyusluğa] düşmədən hüququmuzu müdafiə edə biləcək, məmləkətimizi, istiqlalımızı nasıl qurtara biləcək tədbirləri, çarələri düşünelim. Bu tədbirlərdə, bu çarələrdə nədən qüvvət ala biləcək, nəyə istinad edəcək isək, bu qüvvəti, bu istinadgahı hazırlayalım, bulalım.

Hərbin üzərimizə yıxmış olduğu müsiətlər və bəlanı üstümüzədən silkinib ata bilməmiş nə qədər müşkül olduğunu Sülh Konfransının ilk cavabı biza pək sərih [açıq] göstərir. Bu cavab bugünkü vəziyyətimizi Etılaf dövlətlərinin nə surətlə nəzər-diqqətinə aldıkları, Türkiyə və Türkiyədə müqim [yaşayan] əqvam haqqında nə fikirlər pərvərdə etdiklərini [bəslədiklərini] biza anladır.

Doğrudan-doğruya bu cavaba müxəttəb olmuş [bu cavabı birbaşa olaraq almış] olan mürəxxəslərimizin əllərində lehimiz-

də cərəyanlar hasil edə biləcək nə qüvvət və qüdrət varsa, bunu istemal edəcəkləri [işlədəcəkləri] şübhəsizdir. Fəqət bütün qüvvət və qüdrəti hər şeydən əvvəl millətdən almaq zərurətini də ehmal edəmməyə-cəyiz!”

İRANDA

Birinci İran Dəmiryol xətti

Tiflisdə İran General-konsulqərisinin [Baş konsulluğunun] məlumatı:

İran General-konsulqərililiyi bununla elan edir ki, Təbriz dəmiryol xətti İran Hökumətinin əmrnaməsi ilə İranın əlinə keçmişdir. Dəmiryolunun ümuri-idarəsi [idarə işləri] hökumət mühəndisi A. İ. Treskinskiyə mühəvvəl edilmişdir [tapşırılmışdır]. Dəmiryol idarəsi işlərinə müdaxilə edənlər qanunsuzluq yapmış olurlar. Qulluqçulardan hər kəs Treskinski əmrinə itaət etməzsə, qulluqdan kənar və İran torpağından təbid [sürgün] ediləcəkdir.

DENİKİN ÖLKƏSİNDƏ

Dabravolların hakimiyyəti altında yaşamaq istəməyib də Kizlyardan çıxmış olan bir nəfərin rəvayətinə görə, əksinqilab generallarının hakimiyyəti əhaliyə heç bir mənfəət verməmişdir.

Təcavüz

Şəhərdə və ətrafında qətl və qarət davam edir. Dabravol ordusunun saldatları, xüsusən kazaklar və osetinlər gündüzlər evlərə girib hər nə qiymətli şey varsa həpsini alırlar. Məsələn, son liba-

sınadək hamam sahibi bir iranlı qarət edilmişdir. Yəhudi tüccarından Şirman və Kovalski şəhərin mərkəzində qarət edilmişlərdir. Ətrafda olan rus və müsəlman qəsəbələri öylə qarət edilmişdir ki, ev sahibləri çılpaq evdə dayanmayıb çıxmışlardır.

Gündüz günorta çağı arvadların ismətinə təcavüz edilir, hanki xanım kazaka və osetinə xoş gəliirsə, sual-cavabsız alıb aparırlar. Osetinlər rahibələrə, monaxiyalara da təcavüz edirlər.

Atışma həddini keçmişdir. Şəhər alındıqda 11-ci Orduya mənsub olan Qırmızı qoşunlardan 5000 nəfər dəhşətli əzaba düçar edilmişlərdir. Sonra yalnız bolşevikləri deyil, hər kəsi sosialistlikdə mütəhəmmis edirdilərsə, atıb öldürürdülər. Divani-hərb [hərbi məhkəmə] qısa bir müddətdə 200 adamı edamə məhkum etmişdir. Bunlar edamə edilmişlərdir. Fəqət mühakiməsiz də bir çox adamlar qətl edilir.

Əhalidən buğdasını, mal-qarasını yığıb onları dilənçi halına salmışlardır. Əlbəttə, bu hallarla dabravollara kimsə meyl göstərməz.

Səfərbərlik

Cəbrən arasıkəsilmədən səfərbərlik icra edilir. Dabravolların istinadgahı olan kazaklar belə ağlaya-ağlaya gəlirlər.

Yaralılar və xəstələr

Yaralılar və xəstələri xəstəxanalarda deyil, öz kəndlərinə verib nə dərman, nə də para verməyirlər. Nə tövr ilə olsa da müalicə edirlər. Kəndlərdə həkim və dərman olmadığından yaralılar milçək kimi qırılırlar. Məsələn, Tsaritsın altından külli

yaralı gəlmişdi. Bunları gətirib kəndlərə doldurdular. Onlar kamilən dərmanlıqdan fövt [məhv] oldular. Səfərbərliyə alınanlar və qətl olunanların ailələri heç bir cəhətdən təmin edilməyirlər.

İqtisadi əhval

Bu bərəkətli olan mənəbə şimdi fəqirliyə üz qoymuşdur. Bir çoxları qarətdən qorxub hərə bir tərəfə getmişlər. Çöllər əkilmədiyi kimi, buğdalar yığılmayıbdır. Kimsə yoxdur ki, bu işləri görsün. Payızda təbiidir ki, aclıq başlanacaqdır. Qiymətlər Bakı qiymətindən az deyildir. Çörək 5 manat, ət 12 manat, düyü 25 manat, kişmiş 25 manat, çit 80 manat, şərəbin vedrəsi 250 manatdır.

Dabravollara qarşı

Kizlyarın yaxınlığında vaqe bir qəsəbədə Qırmızı qoşunlar və çeçenlər gizlənməmişlərdir. Bunlar dabravollara rahatlıq verməyirlər. Atışma tərək edilməyir. Dabravol naçalniki hər zaman öz dərisonin hayındadır.

AYILAN MƏMLƏKƏTLƏR

“Parlaman mütailatı” nam fransız qəzetəsinin axırncı nömrəsi təzə məmləkətlər haqqında bir çox məqalələr dərc etməkdədir. Anri de Şambonunun Litva haqqında yazdığı məqalələrindən ümum xasiyyəti haiz olan [daşyan] əhəmiyyətli hissələri bunlardır:

“Çar Rusiyası ölmüşdür. Məhkum millətlər ayağa qalxmaqdadırlar. Finlanda, Estoniya, Latviya, Litva, Lehistan [Polşa], Belorusiya, Ukrayna, Gürcüstan, Ermə-

nistan və qeyriləri öz istiqlaliyyətlərinin təsdiqini tələb edirlər. Biz təzə cahanın vücuda gəlməsində iştirak edib bunu anlamırıq. Və heç kəs də tarixdə görünməyən təzəülətin [sarsıntılarının] səbəbini təfsir [şərh] etmək istəməyir. Rəsmi diplomatiya hipnoz kimi gözləri bağlı yaşayıb, aşkar şeylərə inanmaq istəməyir. Geniş mətbuat göstərici şeylərlə, yaxud öz taktikasında elan edilməyə münasib olmayan bəhanələrlə hərəkət edir. Aldadılmış və əhvaldan bixəbər camaat indiki vəziyyətə malik olan ağaların hazırladığı dəhşətli ayıqlığı hiss etməyərək hadisəyə qarşı laqeydlik ibraz edir [göstərir].

Doğrudur, birinci baxışda rus məsələsinin həlli çətin görünür. Fəqət bu, ələlümdə ondandır ki, bu məsələ doğru və dürüst qoyulmamışdır. Çar hökuməti endirildiyi zaman belə görünürdü ki, hərçmərç hökmfərmalığı [hökmranlığı] başlayır. Müttəfiq dövlət dairələri, xüsusən Fransa inqilab hərəkəti ilə mübarizə üçün var qüvvələrini sərf etməyə çalışmışlardır. Onlar rus inqilabının dərin səbəblərini düşünməyi, həmçinin onun nəticələri nə olacağını tapmağı bacarmamışlardır. Onlar inqilabın əsasında milliyət və torpaq məsələsi kimi iki mühüm məsələ olduğunu görməmişlərdir. Şübhəsiz ki, tək bir Almaniya ilə məşğul olduğumuza görə, biz Rusiya hadisələrinə lazımınca nəzər yetirə bilməmişik. Fəqət fikrə gətirmək olar ki, hərçmərç biz köhnə üsul tərəfdarlarının hamısını müdafiə etmək əvəzinə Rusiyada başlanmış olan milli və ictimai hərəkətə müavinət etməyə çalışsaydıq, nəticələr daha da gözəl olardı.

Admiral Kolçakın və general Denikin müvəffəqiyyətlərini bizə tərif edirlər. Bizimkilər əslrəcə məhv olmuş keçmişin

tərəfdarı olan [Sergey Dmitriyeviç] Sazonov və [Aleksandr Petroviç] İzvolkskilərin amalı ilə ruhlanırlar. Bizimkilər gürcülərin, latışların, belorusların tələbatına diqqət verməyib, onu da görməyirlər ki, bizdən kənar hərçmərç tədbirlər görməsək, Ağ dənizdən [Aralıq dənizindən] Xəzər dənizinə qədər Şərç ilə Qərb arasında keçilməz bir hail [manea, sədd] təşkil edən bir çox millətləri əleyhimizə çıxararız. Hərçmərç biz ehtiyatlı olmasaq, təzə Yevropa intriqa ocağı olar.

Bədbəxtlik ondadır ki, millətlər arasında olan mübahisələr tufəng ataşi ilə həll edilir. Bununla belə, çox yaxşı olardı ki, millətlərə öz müqəddəratlarını azadəcə təyin imkanı vagüzar edilsin [buraxılsın]. Vilsonun əsasları imperalist əsasları ilə toqquşur. Birinin iştahası qonşularının iştahasına düşər olur. Hamı almaq istəyir, heç kəs vermək istəməyir. Bunların hamısından o qarışıqlıq və o hərçmərçlik vücuda gəlir ki, onu guya biz Rusiyada söndürmək istəyirik və qarışıqlıq və hərçmərçlik sabah Yevropanın hissəsinə düşəcəkdir.”

* * *

Qəzetənin həman nömrəsində Emil Karteron “Min illik hökumət” ünvanında Gürcüstan haqqında sənədlərlə əsaslanmış bir məqalə dərc etmişdir. Məqalə sahibi Gürcüstanın keçmiş tarixini gürcü mədəniyyətindən başlayıb bu axır vaxtlara qədər yazdıqdan sonra, cavan Gürcüstan Cümhuriyyətində vücuda gətirilən ümdə islahatı, həmçinin Gürcüstanın təbii sərvətini qeyd edir və məqaləsini bu cür qurtarır:

“1918-ci il mayın 26-dan müstəqil olan bu qədər gözəl və dövlətli, mütərəqqi Gürcüstan indiyə qədər Fransa tərəfindən təsdiq edilməmişdir. Gürcüstan o sərhədlərin qaytarılması xülyasında deyildir ki, bir zaman Fərat və Tallis nəhrlərinə qədər çatırdı. Gürcüstan 1801-ci ildə Rusiyaya yapışdırılana qədər Gürcüstan mütəəlliq [aid] olan yerləri istəyir. Gürcüstan türklər tərəfindən imza edilmiş və 1829-cu ildə Ədirnə və 1879-cu ildə Berlin müahidənamələri mövcubincə [sazişlərinə əsasən] Rusiyaya güzəşt edilən yerlərin qaytarılmasını tələb edir. Gürcüstan o yerlərə, əksərən gürcülərlə məskun olan Yuxarı Çoroxu və Türkiyə Lazistanını yapışdırmaq istəyir. Bu qərar üzrə Gürcü Cümhuriyyəti Tiflis, Kutais quberniyalarından, Suxum və Zaqatala nahiyələrindən, Batum oblastından, Oltu və Ərdahan uyezdələrindən, Qara dəniz sahili quberniyası ilə Trabzon vilayətinin hissələrindən ibarət olur. Növbət Fransanın desin ki, 1789-cu ildə Fransanın dirilməsi misalında hal-hazırda dirilməkdə olan mütəkəbbir [məğrur] milləti müdafiə etməyə hazırdır. Fransa özünə cavab verməlidir ki, onun Xariciyyə Nəzarətinin siyasəti Fransanın Qafqaziyada olan mənafeyinə müvafiqdir və Asiyaya olan bu qərar vaxtilə ondan ötrü qapalımlı olacaqdır ya açıq?”

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Qarabağdakı müvəkkilə teleqrafən təklif etmişdir ki, tə-

cili surətdə Qarabağda darüleytam güşadı [yetimxana açılması] haqqındakı qərar-dadın qövldən feilə [sözdən əmələ] gətirilməsi barəsində məlumat versin. Nəzarət ingilis zabitanı vasitəsilə Amerika heyəti tərəfindən göndərilən məbləğin nasıl xərcənlənməsi və hanki qaçqınlara müavinətdə bulunulmasına dair də məlumat istəmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Şəki Nahiyə Müfəttişliyinə müraciətən rica etmişdir ki, oradakı işə məntəqələri və fəaliyyəti haqqında Nəzarətə məlumat verilsin.

- “Qafqaz-Merkuri” cəmiyyətinin xidmətçiləri Məsai [Əmək] Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdirlər ki, işlərin azalmasıdan naşi [azalmasına görə], onları xidmətdən əzl [kənar] etmişdirlər. Xidmətçilər müştərək müqavilənamə [kollektiv müqavilə] üzrə xidmətdən çıxmaq haqqı vermək xüsusunda, Məsai Nəzarəti nəzdində təşəbbüsatda bulunmuşlardır. İttixaz edilmiş tədabir [görülmüş tədbirlər] sayəsində cəmiyyət məlum etmişdir ki, fəhlələrin tələbatına əməl edəcəkdir.

- Baş müfəttiş Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, təhqiqatdan alınmış nəticələrdən məlum olmuşdur ki, Balaxanıdakı Şibayev cəmiyyətinin 4 nömrəli mədəninə işlərin saxlanması əsaslı olduğu kimi, 29 fəhlənin də başqa mədənlərdə çalışması, fəqət 5 nəfərinin əzlinə müsaidə verilmişdir. Fəhlələr kəndiləri də bununla razı olmuşdurlar.

- Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən mətbuat üçün qanun layihəsi tərtib verilmişdir. Qanun üzrə tam bir hürriyyəti-mətbuat olmalıdır. Nəşr ediləcək qəzetə və

yaxud məcmuə üçün heç bir icazə almaq lüzumu yoxdur. Fəqət qəzetə və yaxud məcmuənin nəşri haqqında lazımı yerinə məlumat verilməlidir. Mətbuat işləri fəqət [yalnızca] məhkəmədə həll ediləcəkdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] müraciətən məlum etmişdir ki, Məclisi-Məbusan üzvü Hacı Mirzə Səlim Axundzadə Lənkərandan qaçmışlara müavinət üçün 100 min rublə məbləğ istəmişdir.

- Xariciyyə Nəzarəti Mavərayi-Bəhri Xəzərdəki [Zakaspiyskdəki] Azərbaycan konsulunun bir təliqəsini [rəsmi məktubunu] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə irsal etmişdir [göndərmişdir]. Təliqədən məlum olur ki, Tazəşəhər və Qızıl-Arvad mövqifində [stansiyasında] bir çox azərbaycanlı qaçqınlar toplaşmışdır ki, müavinətə möhtacdırlar. Konsul rica etmişdir ki, Qızıl-Arvadda işə məntəqəsi güşadı [açılması] üçün və Tazəşəhərdə açılmış darüləcəzə [möhtaclər evi] və işə məntəqəsi üçün 75 min rublə təxsis edilsin [ayrılınsın]. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti təliqəni Rəisi-vükəlaya təqdim etmişdir.

NAXÇIVAN-ŞƏRUR MƏSƏLƏSİ

- 3 -

Yerli əsgərlər tüccardan, kəsəbədən [kəsbkarlıq edən, bir peşə, sənət sahibi], əkinçidən əsgərlik yaşlarından xaric olaraq toplanmaqda idi. Əsgərlik növbəsinə çağırıldıqları zaman tüccar, əhli-kəsəbə dükənini, ticarətini; kəndçi, əkinçi isə cütünü, əkinini, malını buraxıb silahını gö-

türərək əsgərliyinə başlamaqda idi. Bununla bərabər, əsgərlərə maaş da verilməyirdi. Ancaq işlələri hökumət anbarlarından idarə edilməkdə idi. Bu hökumət anbarlarına toplanmış buğda və arpalar isə Osmanlılar zamanında məhəlli [yerli] əhalidən toplanılmış üzr buğda və arpaları idi. Bu azuqələrin miqdarı o qədər idi ki, xəyanət edilməyib yaxşı idarə olunsaydı, məhəlli əsgərləri uzun müddət idarə edə biləcəyi kimi, o tərəflərə qaçmış, dolmuş minlərcə qaçqınların işəsinə də kifayət edərdi.

Dəmiryol cəhətindən isə Naxçıvan hökumətinin idarəsində Culfadan buraya qədər olan xətt, 3-4 yük vaqonu və 2 parovoz var idi. Bundan əlavə, Şahtaxtı-Maku darxətli dəmiryolunun az hissəsi və Naxçıvan dairəsi daxilində bulunan Şahtaxtı mövqifində külliyyətli surətdə vaqonlar və neçə milyonlara bəliq [çatan] dəmiryol ləvazimatı mövcud idi. Bununla bərabər, Culfa mövqifində də bəlkə milyard qiymətində dəmiryol ləvazimatı bulunmaqda idi.

Naxçıvanın məşhur və zəngin duz mədəni də Naxçıvan hökumətinin varidat mənbələrindən birisini təşkil etməkdə idi.

Silahları özlərindən olduğu kimi, məsrəfləri də öz ciblərindən olmaq məsələsi yerli əhalini məsarif vermək cəhətindən və qeyri-nizami halda əsgərə alınmaq səbəbindən olduqca ağır halda sıxmaqda idi. Ancaq vətən və namus müdafiəsi bu qeyrətli camaatı vəzifeyi-əsgəriyyələrinə də sabit və qaim [məhkəm] saxlayırdı.

Arazboyu həvalisi [ətrafı] və Naxçıvan ətrafı hökumət və camaatının əhvalı zikr edilən hal ilə keçməkdə idi. Araz Türk

Cümhuriyyəti tərəfindən deleqat olaraq lazımı müavinətlər istəmək üçün Azərbaycan Hökuməti yanına göndərilmiş Paşa Bayramovun təşəbbüsü ilə Bakıda yaşayan İrəvan Quberniyası Müsəlmanlarının Həmtorpaqlılar Cəmiyyəti təşəkkül etdi. Cəmiyyətin idarə üzvləri də həmin quberniyanın hökumət yanında nüfuz və etibar sahibi məmurlarından intixab edildi [seçildi].

Bu Cəmiyyətin təşəbbüsləri nəticəsində Naxçıvan və ətrafı müsəlmanlarının xahişinə əməl olunmağa hökumət tərəfindən iqdam edildi [addım atıldı]. Özlərini Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsi məqamında təqdim edən Arazboyu həvalisi müsəlman arasına qaçıb dolmuş olan qaçqınlara sərf olunmaq üçün bir milyona bəliq qaçqın pulu və məhəlli müsəlmanların ehtiyaclarını öyrənmək üçün də bir deleqat Azərbaycan tərəfindən Naxçıvan və həvalisinə göndərildi.

Qaçqınlara pul aparmaqda olan Paşa Bayramov və Yusif bəy Qazıyev pul ilə bərabər Tiflis-İrəvan dəmiryolu ilə, bu əsnalarda Naxçıvan xanlarından Bəhram xan [Naxçıvanski] o həvalidə təyin edilən bitərəf məntəqə barəsində İngiltərə heyəti ilə müzakirədə bulunmaq üçün Naxçıvan Hökuməti tərəfindən Tiflisə göndərilmişdi.

Bəhram xan Tiflisdə naxçıvanlı Qasım Camalbəyov ilə görüşmüş, Azərbaycan Hökumətinin hal və fəaliyyətindən məlumat almış və məzkur [deyilən] hökumət tərəfindən qaçqınlar nəfinə [xeyrinə] Paşa Bayramov vasitəsilə bir milyon pul göndərilməkdə olduğundan xəbərdar olmuşdur. Binaənileyh [ona görə], Bəhram xan, Camalbəyov ilə bərabər Paşa ilə gö-

rüşmüş və Araz Türk Cümhuriyyəti pozulmuş olduğunu, indi isə Naxçıvan Türk hökuməti təşkil edildiyini, özünün də Naxçıvan Hökumətinin Xariciyyə komissarı bulunduğunu, buna görə oraya aparılmaqda olan pulun kəndisinə təslim edilməsinin lazım gəldiyini söyləmişdir.

Digər tərəfdən də Camalbəyov Parlament üzvü olmaq münasibətilə, Azərbaycan Hökumətinə teleqraf çəkərək Naxçıvan ətrafındakı qaçqınlara göndərilməkdə olan pulun geri istənilməsinə təklif etmişdi. Camalbəyov və Bəhram xanın tərəflərindən vəqə olan bu kimi maneələrə görə, Paşa Bayramov və Yusif bəy Qaziyev pulu Naxçıvana aparmadıqları kimi, Bəhram xan və Camalbəyova da verməyib, təkrar götürüb Bakıya gətirmişlər, nəhayət, hökumət xəzinəsinə təslim edib qəbzül-vüsul [təhvil qəbz] almışlardı.

Bəhram xanın və Camalbəyovun məzkur pul barəsində ortaya çıxardıqları maneələr, Bayramovun və Qaziyevin də onların sözüünə uyub pulu Naxçıvana aparmamaları Naxçıvan və ətrafı müsəlmanlarının indi gördüyümüz fəlakətli hallara düşməsinə səbəbiyyət vermişdir. Zavallı Ordubad və Naxçıvan ətrafı müsəlmanları ümitsiz və köməksiz halda sıxıntılar, böhranlar içində qaldıqlarından, bir-birinin arxasınca Azərbaycan Hökuməti yanına qasidlər, deleqatlar, ərzi-hallar göndərərək müavinətlər, çarələr xahişində bulunmaqda idilər.

Naxçıvan ətrafı müsəlmanları bu qədər möhtaclıq halında ikən Camalbəyov Naxçıvan və ətrafı müsəlmanları xüsusunda edilən hər bir iqdamate [təşəbbüsə] ənvai vəsilələrlə [müxtəlif vasitələr-

lə] əngəllər çıxarıb, ortalığı səs-küylərlə doldurmaqda idi. Naxçıvan tərəfi qaçqınlara birinci dəfə pul aparmaqda olan deleqatlar, məzkur maneələr səbəbi ilə vəzifələrini tamama yetirməyib yarımcıq geri qayıtdıqları halda, deleqat [Mirabbas] Mirbağırzadə 20 gün zəhmətli yolları gedib Ordubad və Naxçıvana çatmışdı (1919, fevral 20-də). Yollar bağlı, ətrafla əlaqələri olmadığından əhval və hadisəti-ələmdən xəbər tutmayan, köməksizlik, ümitsizliklə intizar içində yaşayan Ordubad və Naxçıvan ətrafı müsəlmanlar deleqat Mirbağırzadəni və yoldaşlarını Azərbaycan namına hörmətən, böyük məhəbbət və hörmətlə, şahən bir təntənə ilə qarşılayıb istiqbal və qəbul etmişlərdi. Hələ Naxçıvan müsəlmanları bunların vürudu [gəldiyi] günü özləri üçün bir xilas bayramı məqamında tutub böyük şadlıqlar etmiş və Azərbaycana, onun nümayəndələrinə qarşı hökumətli-camaatlı səmimi məhəbbətlərlə nitq söyləmiş və ibrəzi-ixlas və sədaqət etmişlərdi [səmimiyyət və sədaqətlərini göstərmişdilər].

Deleqatın Naxçıvanda hökumət tərəfindən şərəflərinə kəşidə [tərtib] edilən böyük ziyafət məclisində məhəlli müsəlmanların ehtiyacına sərf olunmaq üçün digər deleqatlar vasitəsi ilə də bir milyon pul gətirilməkdə, kəndisinin də deleqat olaraq məhəlli ehtiyacatı anlamaq üçün göndərilmiş olduqlarını bildirmişdi.

Sabahı günü məsciddə toplanılmış külliyyətli camaat hüzurunda Mirbağırzadə eyni sözləri ətraflıca camaata söyləmiş, anlatmışdır. Camaatın hər sinifi hazır olduğu halda, Azərbaycan deleqatları Azərbaycan Hökuməti namına böyük məhəbbət və səmimiyyətlərlə təkrar-

təkrar alqışlanmışlardı. Bütün camaat həp bir ağızla Azərbaycan Hökumətinin bilatəxir [təxirəsalınmadan] bütün mənası ilə kəndi irqdaşlarına sahib durmasını, tərəflərinə Azərbaycandan hər qisim təşkilat və hökumət idarələri təsis üçün məmurlar göndərilməsini, bu tərəfləri də tarixən və irqən Azərbaycanın təbii hissəsi olmaqla Azərbaycan məmləkətinə ilhaq etməsini [birləşdirməsini] müsirrənə [israrlı] surətdə tələb və təmənnada bulundular.

Sonra Naxçıvanda ingilis general-qubernatoru Lautin Azərbaycandan gələn deleqat Mirbağırzadə və əsgəri təşkilat üçün göndərilmiş zabitlər rəisi Kukuşev ilə rəsmi görüş eyləmişdir. Məqsədi anladıqdan sonra general-gubernator deleqatın və zabitlərin geri qayıtmaları təklifində bulunmaq kimi hal göstərmişdir. Fəqət Mirbağırzadənin general-qubernatora xitabən söylədiyi müfəssəl nitqindən sonra general-gubernator deleqata qarşı razılıq izhar edərək hər xahişinə əməl edilməsini, zabitlərin orada qalib vəzifələrinə başlamalarını və bu uğurda onlara və məhəlli əhaliyə mümkün olan köməklili edəcəyini vəd etmişdi.

M. B.

NİFRƏTAMİZ HƏRƏKƏTLƏR

15 təmmuz [iyul] 1919 tarixli “Azərbaycan” qəzetəsində Quba qəzasında yapılan provokasiyaya aid şöylə mənhus [mənfur] bir fəqərə [hadisə] vardı: “Bizim firqəmiz sünni firqəsidir, müsavətcilər isə şiaidir.”

Bu qədər böyük bir mənzərəyi-şənaət [pislik, alçaqlıq mənzərəsi] qarşısında duyduğum yeganə hiss bu fəqərənin faillərinə qarşı dərin və əbədi bir nifrət və istikrah [iyrənmə] ilə zavallı məsum millətə aid pək şəfiq [şəfqətli] bir mərhəmətdir!

İntixabat [seçkilər] zamanında firqələr tərəfindən yapılan propaqandalar, münaqişələr, mücadilələr məşru [qanuni] ola bilər. Fəqət müəlləm bir mazini hələ idaməyə [kədərli bir keçmiş hələ də davam etdirməyə] çalışan bu dürlü hərəkətlətin dərəcəyi-dənaətini [alçaqlıq dərəcəsini] təsvir üçün kəlmə bulamayıram.

Bu bədbəxt millət öz içərisində və dışarısındakı düşmənlərin təsirat və təlqin-nati-bədxahanəsi [bədxah təsirləri və təlqinləri] ilə əsrlərcə qan dəryasında üzdü, boğuldu!

Lakin bir gün çatdı, hər həqiqəti, zamanın icabati-həyatıyyəsini [həyati ehtiyaclarını] anladı, hiss etdi və “milliyyət” qaradışlığının zəval-napəzir [zaval görməz, məhv olmaz, yox olmaz] rəbitəsi ilə, rəbitəyi-mənaviyyəsi ilə bağlandı.

Şimdi bu bağı çözmək, xaricin möhtəris, iştahalı nəzərləri qarşısında içimizə təfriqə [ayrılıq, fitnə] toxumları əkmək, məmləkəti qana boyamaq istəyənlər tarixin qara yapraqlarında lənətlə, nəslətinin [gələcək nəslin] yetim ruhlarında nifrətlə yaşayacaqlardır.

* * *

Müsibətzədə [müsibətlər görmüş, bəlalələr çəkmiş] millətim! İllərin fəlakətli, məşum [dəhşətli] istibdadından sonra nail olduğumuz hürriyyət və istiqlalımıza

canımızla sarılalım. Bu, hər tərəfimizi qaplayan məzarlar, xarabalar ortasında açmış bir “çiçək” qədər nazlı və nazikdir. Ona toxunanların başına ildırımlar yağdırılırdı. Dün doğmuşduq, bu gün məzarımızı qazan xain əlləri qırılırdı. Bu dəqiqə vəzifə və fədakarlıq zamanıdır. Binaənileyh [ona görə], bütün millət tək bir adam kimi müdəbbir [tədbirli, uzaqgörən], bəşirətəkar hökumətin ətrafında yığılaraq ona kömək edəlim. Zira, həqiqi vətənpərvər ətrafımızdakı təhlükələrin əlan [indi] mövcud olduğu böylə bir zamanda bütün qəlb və mövcudyyətləri ilə xidmət edənlərdir. Onlar ancaq müxtəlif [təhlükəli] zamanlarda bəlli olurlar.

* * *

Qoy provokasiya yapanlar dini alət, qanlarla məmlu [dolu] qaranlıq mazini [keçmiş] ehyat etməsinlər [diriltməsinlər]. Xaricdə qan! Daxildə qan! Bu millətin müqəddəratını qanlar içində görməkdən zövqə bəmə olurlar [zövqümü alırlar]? Bu müsibətdə milləti müflis və müzirr [zərərlili] bir siyasətin arxasından uçurumlara sürükləməsinlər!

Həsən M. oğlu

ÇÖRƏK BARƏSİNDƏ

Bahalıq bəlasına qərq olmuş vətənin çarə yolu hökumətdən gözlənməkdə ikən nəgah çörək bahalaşır. Əhali nəzərində görünən səbəb hökumətin Gürcüstanla mal mübadiləsi haqqındakı təşəbbüs məsələsidir ki, 100 vaqon taxıl verib, əvəzində qənd və qeyri alıb vətən mə-

işətinə yardım göstərmək və ucuzluğa bir vəsilə [vasitə] imiş. Halbuki, heç bir şey ucuzlanmayıb, yövmən-fəyövmən [gündən-günə] çörək bahalaşmaqdadır.

Fəqət bunun səbəbi də bir dürlü anlaşılmayıb. Aya [görəsən], il qoxurtluqmu [qəhətlikmi], il azuqəmiz yetməyirmi, məhsulat yoxmu, taxıl yanğından tələf oldumu, ya ki təzə taxıl baha qiymətə alınır mı?

Dəyirman sahibləri hər gecə yatıb, sabah yüzlər manat bir kisəyə izafə qiymət qoyub vətəni həlakətə [həlakə] sövq edirlər, əhalini boğurlar. Bu fikirdə olan möhtəkirlərin müqabilinə ciddi mübarizə tədbirləri görülsün gərək.

Bunlarda vətənxahlıq [vətənpərvərlik] haqqı yoxdur.

Vətənin ən möhlik [təhlükəli, öldürücü] bəlası bahalıqdır.

Hökumətin ciddi tədbiri lazımdır, çarəsi təcili gərək olsun.

Vətəndaş

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

İsveçrəyə heyəti-mürəxxəsə

Avropa dairələrini Azərbaycan Cümhuriyyətinin əhvalı ilə tanış etmək məqsədilə Hökumət İsveçrəyə xüsusi bir heyəti-mürəxxəsə [nüməyəndə heyəti] göndərməyi təhti-qərara almışdır. Heyətin başında sabiq Dağıstan Hökuməti üzvlərindən Cabaqiyev duracaqdır. Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən alınan xəbərlərə nəzərən, Cabaqiyevin heyəti-mürəxxəsə rəisliyinə namizədliyi bəzi fraksiyaların narazılığına səbəb olmuşdur.

Darülfünun haqqında

Darülfünun [universitet] layihəsi əlan [hazırda] Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] Komissiyonu ilə Maliyyə-Büdcə Komissiyonunun müttəhid [birgə] iclaslarında doktor [Musa bəy] Rəfiyevin sədrəti altında müzakirə olunur. Layihə ətrafı surətdə müzakirə olandan sonra Parlamanə təqdim ediləcəkdir.

Dağıstanlılar Şurası tərəfindən

Bəzi naməlum şəxslər şəhərdə Dağıstana yardım adı ilə pul yığırlar. Dağıstan işlərinə baxmaq üçün təşkil olunmuş Şura ümumə elan edir ki, o şəxslərdən Şuranın əsla xəbəri və razılığı yoxdur və onlar özbaşlarına hərəkət edirlər.

General Baratov

Qafqaz və İran ələminə məşhur olan general [Nikolay Nikolayeviç] Baratov Könnüllü ordu tərəfindən Zaqafqaziya üçün İngilis Komandanlığı indində [nəzdində] nüməyəndə təyin edilir.

Dərbənddə

Dərbənddən gələnlərin söylədiyinə görə, bütün hökumət idarələrində, xəzinə kimi dairələrdə Denikinin əksi asılmışdır. İçəri daxil olan ona təzim etməli, papaq götürməlidir.

İclas

Sabunçu-Balaxanı dairələri mədənlərində çalışmaqda olan bütün müsəlman fəhlə nüməyəndələrindən rica olunur seşənbə [çərşənbə axşamı] günü 22 təmmuz tarixində saat 2-də Balaxanı krujokunda [dərnəyində] işçilər iclasına təşrif gətirsinlər. Qarabağ məsələsi və bahalıqla mü-

barizə üçün tədbirlər görülməsini hökumətdən rica etmək üçün göndərilmiş nüməyəndələr məlumat verəcək və bəzi iqtisadi məsələlər müzakirə ediləcək.

Mədənlər Mərkəzi

“Müsavət” İdarəsi

Sədr: Mirzəəğa Kərimzadə

İclas

Sabah təmmuzun 23-də saat 5-də “Müsavət” firqəsinin bürosunda Bakı Politexnik məktəbinin türk mütəəllimlərinin [şagirdlərinin] ümumi iclası vaqə olacaqdır. Yoldaşların vaxtında gəlmələri rica olunur.

Bakı tələbələri

Əhvali-siyasiyyədən [siyasi vəziyyətdən] dolayı Xarkovda qalmış Bakı tələbələri indi Bakıya qayıtmaqda ikən səfərbərlik münasibətilə Petrovskda Könnüllü ordu komandanlığı tərəfindən saxlanmışlardır.

Lənkəran bolşevikləri

Lənkəran bolşeviklərinin bir qismi “Milyutin” paroxoduna və “Tekinski” motoruna minib açıq dənizdə gəzirlər. Qalan hissələri Lənkərandə qalıb hücum edən Ramazan dəstəsi ilə çarpışıq.

Paroxoda hücum

İyulun 18-də səhər vaxtı Salyandan təzə əsgər gətirən “Samolyot” paroxoduna müsəlləh [silahlı] bolşevik barkazı tərəfindən hücum vaqə olmuşdur. Bolşeviklər paroxodu saxlayıb ərzaq və məzəzət tələb etmişlərdir. Paroxodda bir neçə qaraqoldan başqa qüvvə olmadığına görə bolşeviklərin tələbi qəbul olunmuş-

dur. Muğandan qaçmışların dediyinə görə, bolşeviklər Sarı adasına köçüb oradan Lənkəranı bombardman edirlər.

İttihadi-İrəniyan məktəbinin həczi

Necə ki məlumdur, şəvval ayının 17-də Azərbaycan Hökuməti tərəfindən “İttihad” məktəbi binası həcz [müsadirə] olunaraq, skamyaları damlara tullanıb, Parlamanın Qorucu bölüyü oraya yerləşdirilmiş. Həqiqətən böylə əsəfəngiz [təəsüflü] bir hal İran ziyalılarını nəhayət də-rəcədə qəmgin etmişdir. Bakıda və onun ətrafında yaşayan 60 min iranilərin yeganə ümidgahı, maarif mənbəyi, daha doğrusu mədəniyyət yuvası olan “İttihad” bu gün on illərlə fəqərəyi-kasibəsinin qəpik-qəpik cəm olunmuş pulları ilə alınmış skamyalar günün altında xarab olmaqdadır.

Aya, bir öylə yer tapılmayırdı ki, əsgərlər oraya cəm ola idilər? Hansı ki, klublar, şərəbxanalar, qumarxanalar olduğu halda, bir məktəbi həcz etsinlər, çocuqları küçələrdə sərgərdan qalsınlar. Nikolay zamanında heç bir məktəbdə la-yiqincə türk lisanı oxunmadıqda “İttihad” məktəbində farsı, ərəbi, türki lisanlarına rəvac verilirdi. Odur ki, bu gün onun sayəsindən, İkinci Realnı məktəbində “İttihad” məktəbini qurtaranlardan Həsən Qasımzadə, Balaxanı Realnı məktəbində Məhəmmədrza Müslümzadə, şəhər məktəblərində Qulam Həmidzadə, “İttihad” məktəbində Mirzəəğa Vəlizadə türk lisanı müəllimlik vəzifəsi ifa edirlər. Tez bir zamanda “İttihad” məktəbinin boşalması xahiş ediriz.

Mirzəəğa Vəlizadə

DAĞISTAN ŞURASI

Məlum olduğu üzrə, Dağıstan işləri ilə məşğul olmaq üçün Bakıdakı dağıstanlılar bir şura təsis etmişlərdir. Şuranın daxili nizamı böylədir:

Dağıstan işlərinə baxan müvəqqəti şurası “Savqor” adlanır. “Savqor” beynəlfirəq [partiyalararası] bir təşkilatdır. “Savqor”un məqsədi Şimali Qafqaziya dağıstanlılarının inqilabi haqlarını mühafizə etmək və dağıstanlılar arasında təşkilat qurmaqdır. Bu məqsədə ərmək üçün Dağıstan ictimai qüvvələrini toplamaq “Savqor”un şüarını təşkil edir. Bu məna ilə “Savqor” mərkəzi bir təşkilatdır və müvəqqəti olaraq məhəlli-iqaməti [yerləşdiyi yer] Bakıdır. (“Savqor”da Dağıstan torpağında yaşayan rus və başqa millətlər də iştirak edə bilirlər.)

“Savqor” məhəllində Dağıstan xalqını toplayacaq, mətbuat və təbliğat vasitəsilə onlarda inqilab ruhu saxlamağa səy edəcəkdir. “Savqor” lazım gələndə təşkilatlarla münasibətə girişəcəkdir. Qafqaziyanın o şəhərlərində və kəndlərində ki, ehtiyac və lüzum göründü, “Savqor” oralarda öz şöbəsini açacaqdır.

Şöbələr təşkil olunduqdan sonra “Savqor” ümum şöbə nümayəndələrindən ibarət bir qurultay dəvət edir. Orada daimi bir Şura təşkil olunur. Dağıstanda əksəriyyətin etimadına istinad edən bir hökumət təşkil olan[a] kimi və Dağıstan Cümhuriyyətinin mərkəzi hökumət idarəsi düzələndə kimi bu Şura fəaliyyətdə davam edəcəkdir. Dağıstan Cümhuriyyətinin mərkəzi hökumət idarəsi təşkil olunmaqdan sonra Şura buraxılır və onun bütün işləri, əmlakı və varidatı təşkil olunmuş hökumətə təslim edilir.

“Savqor”dan başqa heç kəsin ixtiyarı yoxdur ki, Dağıstan xalqı adından danışsın. Hökumət və firqələrə bu barədə şəxsən və mətbuat vasitəsilə xəbər verilməlidir. Ümum Dağıstan dairəsində onun bütün daxili və xarici işlərini idarə edən “Savqor”dan izinsiz dağıstanlılar şurası vəzifəsini əllərinə alan məsuliyyətsiz dolandırıcılarla “Savqor” qəti mübarizə aparacaqdır.

Dağıstan işlərinə görə mərkəzi bir idarənin olmaması sansız təşkilatların çıxmasına, camaat xadimlərinin arasında anarxiya, hətta ziddiyyət və ədavət törənməsinə səbəb olmuşdur. Parçalanmağın Dağıstan işlərinə ağır zərbə olduğunu etiraf, “Savqor” ümid edir ki, hər bir namuslu dağıstanlı onunla hesablaşar, onu müdafiə edər və bu çətinlikdən qalibiyyətlə çıxmasına kömək edər. İstiqlaliyyət və hürriyyət kimi ümumi Dağıstan şüarları vardır. “Savqor” Dağıstan demokratiyasını [xalqını] bu şüarların həqiqət olaraq meydana çıxarılmasına doğru çəkəcəkdir.

Dağıstan işlərinə görə Müvəqqəti Şura təşkili

Dağıstan işlərinə baxan Müvəqqəti Şura Bakıda bulunan Dağıstan xadimlərinin ümumi iclasında seçki üsulu ilə təşkil olunur. Üzvlərin qədəri ümumi iclas tərəfindən təyin olunur. Camaat xadimləri 1917-ci ilin martından bu yana inqilab zamanlarında 100 adamın vəkaləti ilə məhəlli və ya mərkəzi, hərbi və ya mülki idarə təşkilində iştirak etmiş şəxslər hesab olunurlar. Bu şərtlə ki, sonra ixtiyarı azalmamış olsun, siyasi və ya ictimai bir cinayət yapmamış olsun və bir də ək-

sinqilabçıların müvəffəqiyyətinə Dağıstanda müavinət etməmiş olsun. Hər bir camaat xadiminin vəkəlləliq [vəkillik, nazirlik] və təşkilatda iştirak etməyə haqqı yuxarıki əsas ilə camaat xadimlərinin ictiması [yığıncığı] tərəfindən təyin olunur. “Savqor” öz arasında Divani-rəyasət intixab edir [seçir]. Divani-rəyasətə sədr, müavini-sədr, katib və iki üzv daxil olur.

AZƏRBAYCANDA

Qazaxdan

İdarəmizə böylə bir teleqraf gəlmişdir:

“Qazax uyezdi əhalisi izdihamlı mitinqdə İrəvan quberniyası müsəlmanlarının, ələlxusus Vedibasar rayonunda Ararat Cümhuriyyətinin müntəzəm əsgərləri tərəfindən mühasirə edilən müsəlmanların fəlakətli halını müzakirə edib, Qafqaziyada olan Müttəfiq Komandanlığının nəzər-diqqətini məzkur [deyilən] cümhuriyyət əsgərlərinin cinayətkarənə hərəkətinə cəlb etməyi və qan tökülmənin, dinc əhalini qırmağın qarşısını tezliklə almaq üçün ciddi tədbirlər görülməsini xahiş etməyi qərara almışdır. Əks surətdə ermənilərin bu hərəkəti arzu edilməyən nəticələrə bais ola bilər.”

Şamaxı-Kürdəmir şose yolu

Şamaxı ilə Kürdəmir arasında vəqə şose yolu işlək və şənlik bir yoldur. 18 Mart hadisətindən müqəddəm [qabaq] fayton, dilican, furqon müsəfirlərin çoxluğuna kifayət etmədiyindən, bir avtomobil kompaniyası dəxi düzəlməkdə idi.

Məttəəssüf [təəssüf ki], məzkur hadisat [deyilən hadisələr] bunun vücuda gəlməsinə mane oldu. Şamaxı şəhəri viran edildikdən sonra bu yol əski halını qeyb edərək bir müddət gediş-gəliş kəsildi. Amma bu halda Şamaxıda bir növ asari-həyat [həyat əlaməti; canlılıq] görülməyə görə, yenə müsafirlərin gediş-gəlişi çoxalmaqdadır.

Əvvəllərdə Şamaxı-Kürdəmir yoluna böyük əhəmiyyət verilərək ildə təmir olunurdu. Amma indi bir neçə ildir ki, unudulmuşdur. Odur ki, payız və qış fəsilələrində palçıq və çamırın çoxluğundan çarvadar və müsafirlər böyük müşkülata uğrayırlar. Ələxüsus, Ağsu ilə Şərədil mövqifi [stansiyası] arasındakı məsafə bir qaç yerdən uçqun əlaməti olaraq zədələnməmişdir. Havanın quraqlıq vaxtında belə o yerlərdən mürrə edəndə [keçəndə] insan qorxuya düşür. Xüdanəkərdə [Allah göstərməsin], nəmişlik vaxtda yolun aralanmış hissəsi uçarsa, oradan keçən fayton və arabaların dərələrin dibində qərar tapacaqları şübhəlidir.

18 Mart hadisətindən qabaq Şamaxıdan Kürdəmirə get-gəl çox asan idi. Çünki vaxtılı-vaxtında yolçular üçün minik arabaları müyəssər olurdu. Fəqət, bolşevik maskasında olan qəddarlar Şamaxıda və Kürdəmirdə olan at və arabaları tamamilə yığıb apardıqlarından, daha bir şey qalmamışdır. Kürdəmirdən Şamaxıya, Şamaxıdan Kürdəmirə gedən müsafirlər bir neçə gün malakan furqonlarını gözləməyə məcburdurlar. Vəlhasil, Şamaxının diriliyinə yolun və vaxtılı-vaxtında minik arabalarının da tapılmasının böyük əhəmiyyəti vardır.

Əlif. Əlif.zadə

Salyandan

Rüstəm İskəndərzadə qətl edildi.

14 təmmuz gecəsi saat 1 radələrində evinə getdiyi zaman Rüstəm İskəndərzadə düşmənanə bir surətdə qətl edildi.

“Azərbaycan” qəzetə müxbirlərindən Rüstəm İskəndərzadə qəddaranə bir halda gülləboran edildi. Üç güllədən ancaq ikisi döşündən dəyib filfövr [dərhal] canını təslim etmişdir. Məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] polis məmurları, müstəntiq gəlib məqtulun təqirətini [ifadəsini] ala bilməmişlər. Qatillər məlum olmadığından iki nəfər şübhəli bədəfkar [cinayətkar] həbs edildisə də, yenə sabahı azad edilmişlərdir. Qatillər təqib edilməkdədir.

İskəndərzadə cənabları mətbuata xidmət etmək niyyəti ilə, millətinin eyib və qüsuratını [qüsurlarını] göstərmək xəyalı ilə kəndi qələmi sayəsində “Azərbaycan” qəzetəsində yazmağa başladı. Haqq söz acı olduğundan qiymətdar qırmızı qanı ilə də ağıştə edildi [qanına bulandı].

Zülümə adət etmiş bir qövm, pristav və yüzbaşılar qamçısına adət edən bir insan, rüşvətxor, zalim və qəddarlığa meyil, məhəbbət edən bir camaat bu gün əlbəttə aynada özünü pis görəcəkdir, haqq sözlərini acı biləcəkdir. Böylə də haqq qurbanı verildi.

* * *

Salyanda müxbirimiz İskəndərzadənin qətl edildiyi xəbərini təəssüf və təhəssürlə [həsərlə, kədərlə] aldıq. İskəndərzadə qayət həlim, mülayim, kimsə ilə işi olmayan, namuskar, düz, doğru bir cavan idi. Neçə ildən bəri Bakıda nəşr

edilən bir çox qəzetələrin müxbiri-sadiqi olmuşdur. Yazdıqlarının doğruluğuna, kəndisinin əxlaqi-həsənə [gözəl əxlaq] sahibi olduğuna kimsə şübhə etməməz. O da qətl edildi. Kəndisi Azərbaycanın idraklı və millətini sevən bir türk balası olub, Salyanın siyasi və ictimai həyatında görkəmli bir rol oynayırdı.

İdarəmiz mərhumun qətlindən pək mükəddər [kədərli] və qəmgin olaraq bəqiməndələrinə bəyani-təziyə edir [geridə qalanlarına baş sağlığı verir]. Bu hadisənin təfəsilat və səbəblərini bilmək bərsində qəza qaimməqamına teleqraf çəkməklə bərabər, idarəmiz yerlilərdən bəzilərdən dəxi qətlin səbəbləri bərsində məlumat istəyir.

İDARƏDƏN CAVABLAR

Lənkəranlılar imzası ilə idarəmizə Lənkəranda gəlib burada əsgərliyə yazılanlar haqqında məktub yazmış olan altı əfəndiyə: Məktubunuz qəzetəyə aid deyildir. Məhəlli-aidinə [aid olduğu yerə] bildirsəniz daha yaxşı nəticə hasil edərsiniz.

Fərhad Ağzadəyə: “Yenə günah özümüzdədir” sərlövəli məqaləniz qalacaqdır. “Darülfünun qovğaları” ünvanlı məqaləniz də müəyyən mülahizə və nöqtəyi-nəzəriniz göstərilmədiyindən dərc edilməyəcəkdir.

Köçəri əfəndiyə: “Qarabağ məbuslarına açıq məktub”unuz dərc edilməyəcəkdir.

Həsən M. oğlu əfəndiyə: “Bir təshih” ünvanı ilə yazmış olduğunuz məqaləniz münasib görülmədi.

Salyanda müxbir olmaq istəyən əfəndiyə: Müxbirliyiniz məqbuldur. Mərhum İskəndərzadənin qətl haqqında, xüsusən səbəbi bərsində müfəssəl məlumat gözləyirik.

Satılır

Hacıqabul stansasında binalarla bərabər ikimərtəbəli daş ev və pambıq təmizləmək zavodundan ötrü korpus, həyəti ilə. Təfəsilatı bu ünvanla müraciətlə bilmək olar: Birjevaya küçə, nömrə 2. “F. Reddavey və kompaniyası” şirkətində Ağamirov.

5457

Göyçayda

700 mürəbbə saajınlıq bir yer satılır. Telefon: 35-20.

5456

İpək jaketlər

3 dənə xarici məmləkət malı sarı, narıncı, göy rəngdə satılır. Ünvan: Remeslenni küçə, nömrə 20, həyətdə, Zərgəryansın mənzilində.

5454

Mirzə lazımdır

Müsəlmani, farsca yazıb oxuyan və müsəlmanca yainki rusca dəftərdarlıq (buxqalterlik) dərslərini oxumuş və dəftərdarlıq vəzifəsinə istedadlı olan iki nəfər mirzə lazımdır.

Dərya kənarında Hacı Müseyib Həsənovun kontoruna təşrif gətirsinlər.

5545

Diş həkimi S. M. Hamburg

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

10239

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovska və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Petrovsk

15, 25 və 24-cü körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 12-də.

Qeyd: Lənkərana və Astaraya paroxodların gedişi ayrıca elan olunacaqdır.

T-164

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırlması təmin olunur. Kənardan gələnlər

üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Doktor S. İ. Zaks

Zöhrəvi, dəri, sifilis və daxili naxoşluqlarını qəbul edir. 606 və 914 müalicə. Naxoşları hər gün qəbul edir səhər saat 7-dən 8-ədək, axşam saat 6-dan 8-ədək. Vorontsovski küçə nömrə 43, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 32-56.

10237

Doktor M. D. Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Qəbul edir: arvad, daxili və cərrahiyyə naxoşluqlarını Voronsovski-Qubernski küçələrin küncündə, ev nömrə 15, telefon nömrə 06-78.

Axşam isə öz evində, Balaxanski-Maqazinni küçələrin küncündə (Müsəlman məscidi qarşısında), telefon 20-67, saat 5-dən 8-ədək.

5425

Elan

Gömrük hissəsini təftiş üçün Maliyyə naziri tərəfindən təşkil edilmiş Müvəqqəti Komissiya, məmuriyyətlərində hər hanki cürə olursa sui-istimal [sui-istifadə] edib doğruluq göstərməyən məmurları yazıb bildirmələrini hər kəsdən rica edir. Komissiya bu xüsus üçün olan müraciət və kağızları Kazyonni Palata [Xəzinə Palatası] imarətində hər gün 10-dan 11-ə qədər qəbul edir.

Komissiyanın sədri: İsfəndiyar bəy Hacıyev

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Hökumət Teatrosunda

səh. 403. “Vətən yaxud Osmanlı savaşı”: Türk şairi Namiq Kamalın “Vətən yaxud Silistrə” əsəri Azərbaycanda bu adla səhnəyə qoyulmuşdur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 406. “Qaybalı kəndinin vüquati ufaq görünürsə də, filhəqiqə [doğrudan da] Bakı əhvalatından, Şamaxı, Nuxu, İrəvan, Zəngəzur və Naxçıvan haqdisatından daha ufaq isə də...”: qəzetdə mətnin bu hissəsində qeyri-dəqiqlik var; belə getmişdir: “Qaybalı kəndinin vüquati ufaq görünürsə də, filhəqiqə Bakı əhvalatındandır. Nuxu, Şəki, İrəvan, Zəngəzur və Naxçıvan haqdisatından daha ufaq isə də...”

Teleqraf xəbərləri

səh. 408. “N. Z.”: Sibirdə nəşr edilmiş “Naşa zarya” qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 410. “Zeyonni ordu”: Yaşıl ordu, yaxud Yaşıllar hərəkəti; Rusiyada Vətəndaş müharibəsi dövründə əcnəbi müdaxiləçilərə, bolşeviklərə və ağqvardiyaçılara qarşı mübarizə aparan, qeyri-nizami silahlı qruplar; əsasən kəndlilərdən və kazaklardan ibarət olurdu.

“Spartaklar”: Almaniya fəaliyyət göstərən marksist təşkilat üzvləri.

Ayılan məmləkətlər

səh. 414. “Parlaman mütləti”: “La revyu parlementer” [La revue parlementaire] adlı fransız qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 415. “Gürcüstan haqqında sənədlərlə əsaslanmış”: qəzetdə “sənədlərlə” yerinə “sənəllərlə” getmişdir.

“Çorox” (yaxud Çorux): Türkiyənin şimal-şərqində çay; Qara dənizə tökülür.

“Lazistan”: Türkiyədəki etnik qruplardan olan lazların yaşadıkları əraziyə verilən ad; Osmanlı dövlətində Trabzon vilayəti daxilində Lazistan sancağı mövcud olmuşdur. Lazistan sancağının inzibati mərkəzi əvvəllər Batum, Batumun ruslar tərəfindən işğal edilməsindən sonra isə Rizə şəhəri idi.

Naxçıvan-Şərur məsələsi – 3

səh. 417. “Üsr”: kənd təsərrüfatı məhsullarından onda bir miqdarında alınan dini vergi.

Bakı xəbərləri

səh. 421. “Milyutin”: qəzetdə bu ad təhrif edilmişdir.

“Samolyot”: Volqada gəmiçiliklə məşğul olan böyük şirkətlərdən biri idi. 1853-cü ildə qurulmuşdu. Şirkətin Bakıda şöbəsi var idi.

“barkaz” (yaxud “barkas”): əsasən liman daxilində istifadə edilən kiçik gəmi.

səh. 422. “Sarı adası” (yaxud Sara adası): Xəzər dənizində, Lənkəran şəhərinin şərqində yerləşirdi. 1956-cı ildə torpaq yolla Port İliç (indiki Liman) şəhəri ilə birləşdirildikdən sonra yarımada olmuşdur.

Dağıstan Şurası

səh. 422. “Savqor”: əslində: “Sovqor”; “Dağlı İşləri Şurası”; Совгор (Совещание по горским делам).

Azərbaycanda

səh. 423. “18 Mart hadisəsi”: 1918-ci ilin 31 Mart hadisələri – daşnak və bolşevik cəlladlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri soyqırım nəzərdə tutulur.

səh. 424. “çarvadar”: yük heyvanı ilə yük daşıyan adam.

İpək jaketlər

səh. 425. “Remeslenni küçə”: Bakıda, indiki Mirəli Qaşqay küçəsi.